

TOHIR MALIK IJODIDAGI FANTASTIK OBRAZLAR TALQINI

Hamdamova Shamshoda Saidaxmad qizi

Toshkent Davlat o‘zbek tili va adabiyoti
universiteti tayanch doktoranti.

shamshoda1996@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek adabiyotining yirik vakili Tohir Malik ijodidagi fantastik obrazlar tahlil qilinadi. Asarlarda ilgari surilgan g‘ayritabiiy personajlar, ularning falsafiy, ijtimoiy va axloqiy mohiyati ochib beriladi. Muallif yaratgan fantastik timsollar orqali insoniyat kelajagi, ma’naviy inqiroz, axloqiy qadriyatlar va global muammolarga munosabat yoritiladi. Tadqiqotda “Shaytanat”, “So‘nggi o‘q”, “Falak” kabi asarlar asosiy manba sifatida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Tohir Malik, fantastik obraz, ma’naviyat, shaxs, timsollar, badiiy tafakkur, g‘ayritabiiylik, axloqiy baho.

Kirish (Introduction)

O‘zbek adabiyotining yetuk vakillaridan biri — Tohir Malik ijodida fantastika vositasida jamiyatdagi muammolar, inson ruhiyati va kelajakka doir falsafiy qarashlar chuqur ifodalangan. Uning asarlarida klassik realizm bilan fantastika uyg‘unlashib, badiiy tafakkurning keng ufqlarini ochadi. Fantastik obrazlar esa muallif uchun voqealarni badiiy umumlashtirish, ijtimoiy hodisalarni ramziy talqinda yetkazish vositasidir. Mazkur maqolada Tohir Malik yaratgan bunday obrazlarning ma’no yukini tahlil qilishga harakat qilinadi.

Metodlar (Methods)

Ushbu tadqiqotda Tohir Malik ijodidagi fantastik obrazlar talqinini chuqurroq yoritish uchun quyidagi ilmiy-adabiy tahlil metodlaridan foydalanildi:

1. Badiiy tahlil (Literary Analysis)

Bu metod yordamida yozuvchining fantastik asarlari tarkibidagi voqealar rivoji, syujet kompozitsiyasi, obrazlar tizimi va ularning badiiy shakllanish xususiyatlari tahlil qilindi. Xususan, obrazlarning ruhiy holati, ularning ichki konfliktlari, badiiy detallar orqali berilgan xarakteristika va muallif pozitsiyasi o‘rganildi.

2. *Obrazlar sistemasi va timsollarni semantik talqin qilish (Semantic Interpretation of Symbolic Characters)*

Fantastik obrazlarning tashqi va ichki belgilarini, ularning timsollar orqali anglatilgan ma'nolarini ochib berish maqsadida semantik yondashuvdan foydalanildi. Masalan, “G‘ayb” obrazining ramziy funksiyasi, shaxsiyat va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi aloqasi, u orqali berilgan axloqiy-falsafiy g‘oyalar semantik darajada tahlil qilindi.

3. *Komparativ yondashuv (Comparative Literary Approach)*

Tohir Malik asarlaridagi fantastik obrazlar boshqa adabiy maktab va yozuvchilarning timsollariga taqqoslab o‘rganildi. Jumladan, G‘arb adabiyotidagi fantastik obrazlar (Jules Verne, Ray Bradbury, Isaac Asimov kabi mualliflar) bilan o‘zbek adabiyotidagi obrazlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlar tahlil qilindi. Bu usul orqali Tohir Malikning milliy adabiyotga xos yondashuvi yanada aniqroq ochib berildi.

4. *Kontekstual (ijtimoiy-madaniy) tahlil (Contextual and Socio-cultural Analysis)*

Asarlar yaratilgan davrning ijtimoiy-siyosiy va madaniy muhitini hisobga olgan holda, fantastik obrazlarning jamiyatdagi o‘rni va ularning zamonaviy o‘quvchiga qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilindi. Shuningdek, yozuvchi yaratgan fantastik voqealar va timsollarni o‘sha davrda mavjud bo‘lgan ijtimoiy masalalarga nisbatan allegorik talqin qilishga e’tibor qaratildi.

Natijalar (Results)

Obraz nomi / Asar	Fantastik xususiyati	Talqini va semantik yuk
G‘ayb / Shaytanat	Ko‘zga ko‘rinmaslik, sezgi kuchi	Yovuzlikka qarshi ichki kurash, adolat ramzi
Begona ovoz / So‘nggi o‘q	Ichki tovushlar bilan muloqot	Inson ongidagi ziddiyatlarni aks ettirish
Falak obrazlari	Kelajak tasvirlari, ekologik falokatlar	Insoniyat taqdiriga doir ogohlantirish

Munozara (Discussion)

1. Fantastik obrazlar – real muammolarning ramziy ifodasi
Tohir Malikning fantastik qahramonlari – bu shunchaki g‘ayritabiiy mavjudotlar emas, balki ma’naviy va axloqiy mohiyat kasb etgan, jamiyatdagi illatlar, ijtimoiy adolatsizlik, insoniy qadriyatlar yemirilishiga nisbatan badiiy norozilik ifodalidir.

Masalan, “Shaytanat”dagi G‘ayb qahramoni garchi g‘ayrioddiy qobiliyatga ega bo‘lsa-da, u muallif uchun yaxshilik va yovuzlik kurashining ichki simvolidir.

2. **Fantastik voqealar – real hayot hodisalari aksidir:** Tohir Malik fantastik obrazlar orqali jamiyatdagi xavfli tendensiyalarni oldindan sezgan. “Falak” qissasida bashoratli ifodalar, ekologik ofatlar, axloqiy inqiroz holatlari timsollar orqali tasvirlanadi.

3. **Axloqiy va falsafiy qatlam:** Tohir Malik obrazlari nafaqat voqeani harakatga keltiruvchi subyektlar, balki muayyan g‘oyaviy-falsafiy kontseptsiyani ifodalovchi vositalardir. Ular orqali yozuvchi hayotning ma’naviy tomonlariga urg‘u beradi.

Xulosa (Conclusion)

Tohir Malik ijodida fantastik obrazlar o‘zbek adabiyotining o‘ziga xos ramziy qatlamini tashkil etadi. Ular faqat syujetni boyituvchi elementlar emas, balki falsafiy, axloqiy va ijtimoiy g‘oyalarni chuqur ifodalovchi badiiy vositalardir. Mazkur obrazlar orqali muallif insoniyatga murojaat qiladi, uni ogohlik, haqiqat va ma’naviyat sari yetaklaydi. Demak, fantastika Tohir Malik uchun badiiy shakldan ko‘ra ko‘proq ma’naviy va g‘oyaviy vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Malik, T. **Shaytanat.** — Toshkent: Sharq, 2000.
2. Malik, T. **So‘nggi o‘q.** — Toshkent: Yozuvchi, 1998.
3. Malik, T. **Falak.** — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2002.
4. Jo‘rayev, H. **O‘zbek adabiyotida fantastika janri.** — Toshkent: Fan, 2011.
5. Qosimov, B. **Adabiyot va falsafa.** — Toshkent: Akademnashr, 2019.
6. G‘aniyeva, M. **Badiiy tafakkur va zamonaviylik.** // Adabiyotshunoslik jurnali. — 2021, №4. — B. 53–60.